

Мокляк Володимир Вікторович,
здобувач кафедри кримінології та
кримінально-виконавчого права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: striker_077@bk.ru
ORCID 0000-0003-1116-7167

doi: 10.21564/2414–990x.135.83524
УДК 343.9:343:326

СУЧАСНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ: СУТНІСТЬ ТА ФОРМИ ПРОЯВУ

У статті розглядається тероризм як соціальне явище крізь призму теорії діяльності, визначається його сутність та форми прояву. Встановлено причини неодноманітного розуміння цього феномену, сучасні ознаки терористичної діяльності.

Ключові слова: тероризм; терористична діяльність; терористичний акт.

Мокляк В. В., соискатель кафедры криминологии и уголовно-исполнительного права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail: striker_077@bk.ru ; ORCID 0000-0003-1116-7167

Современный терроризм как социальное явление: сущность и формы проявления

В статье рассматривается терроризм как социальное явление сквозь призму теории деятельности, определяются его сущность и формы проявления. Установлены причины неоднозначного понимания этого феномена, современные признаки террористической деятельности.

Ключевые слова: терроризм; террористическая деятельность; террористический акт.

Вступ. Тероризм як явище соціальної дійсності існує не одне століття, але й досі у науковій доктрині немає усталеного його визначення. Причин цього декілька. По-перше, тероризм як складний багатоаспектний феномен досліджується низкою суспільних наук: філософією, соціологією, політологією, конфліктологією, історією, психологією, геополітикою, а також комплексом юридичних наук (кримінальним правом, міжнародним правом, адміністративним правом, кримінологією). Представники кожної з цих наук, вивчаючи тероризм, розробляють його поняття виходячи зі специфіки та потреб конкретного дослідження. Так, у політології тероризм розглядається як метод політичної опозиційної насильницької боротьби; у соціології – як найнебезпечніша соціальна дисфункція,

вищий ступінь залякування або одна з крайніх форм девіантної поведінки; історичні науки досліджують тероризм як різновид державного та опозиційного терору тощо. У юридичних науках акцент робиться на конструкціях складів злочинів, що передбачають кримінальну відповідальність за терористичну діяльність, та загальних ознаках тероризму як кримінально-правового явища.

По-друге, різні законодавчі підходи до поняття тероризму та ознак складів терористичних злочинів у національних правових системах. Визначення тероризму в законодавчих актах низки країн суттєво різняться між собою, до того ж вони не завжди відповідають міжнародним актам щодо протидії тероризму [1, с. 8]. Через це аналогічні дії з ознаками тероризму за кримінальним законодавством різних держав можуть кваліфікуватися або як терористичний акт, або як інший злочин (наприклад, диверсія, бандитизм, посягання на життя державного чи громадського діяча тощо) [2, с. 8–25].

По-третє, не сприяло розробці однозначного тлумачення тероризму також пряме або непряме визнання справедливості боротьби народів за своє визволення при наявності суперечних міжнародно-правових принципів: право націй на самовизначення, з одного боку, та непорушність існуючих кордонів – з іншого [3, с. 621]. Як наслідок, приміром, терористи (бойовики), що діють на території Іраку, Афганістану, Близького Сходу та в інших країнах і регіонах, далеко не завжди оцінюються як суб'єкти тероризму у цих та й деяких інших державах. І навпаки, так звані миротворчі акції з демократизування авторитарних країн окремими суспільствами та державами можуть оцінюватися як агресія або тероризм [4, с. 108]. Таким чином, заполітизованість і неоднозначність явища тероризму призводить до існування подвійних стандартів у керівництва окремих країн, які залежно від власних політичних чи економічних інтересів визнають ті чи інші угруповання або терористичними, або національно-визвольними. Отже, слід погодитися з К. Діаз-Паніагуа, що через значні розбіжності на міжнародному рівні з питання законності застосування насильства в політичних цілях державами або революційними групами формулювання одного загальноприйнятого визначення тероризму сьогодні залишається неможливим [5, с. 47-48].

По-четверте, багатогранність та історична «еволюційність» тероризму. Це негативне соціальне явище має безліч форм проявів, починаючи від вибухів, підпалів, захоплення заручників, небезпечного застосування вогнепальної зброї і закінчуючи погрозою використання зброї масового ураження. У науковій літературі навіть зазначається, що дати визначення тероризму шляхом переліку певних діянь, у яких він виражається, або шляхом переліку альтернативних ознак загального характеру неможливо [6, с. 7]. До того ж явище тероризму розвивається разом з науково-технічним прогресом, останнім часом з'являються нові форми його прояву (наприклад, кібертероризм, екологічний тероризм, біологічний тероризм та деякі інші види технологічного тероризму).

Отже, саме через зазначені та деякі інші причини явище тероризму досі не отримало одностайного розуміння і визначення у науковому середовищі, на

відміну від інших суміжних понять, таких як терор, агресія, війна, геноцид та ін. Однак кримінологічне дослідження тероризму потребує чіткого визначення меж об'єкта та предмета. У зв'язку з цим актуалізується наукове завдання визначити сутність тероризму як явища суспільної дійсності, з'ясувати його характерні ознаки та соціальні властивості, охарактеризувати форми прояву, визначити місце у структурі злочинності.

Аналіз літературних даних. Проблемою тероризму займалася низка вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких: В. Ф. Антипенко, Ю. М. Антонян, Н. С. Беглова, В. О. Глушков, В. М. Дрьомін, В. П. Ємельянов, М. Н. Іманти, І. І. Карпець, В. В. Крутова, В. А. Ліпкан, В. Я. Настюк, В. В. Лунєєв, І. Н. Рижов та ін.

Мета цієї статті – визначити сутність і форми прояву тероризму як соціального явища, а також встановити його сучасні ознаки.

Основна частина. Термін «тероризм» походить від лат. слова «terror» – великий страх, жах і за змістом є одним із різновидів екстремізму як прихильності крайнім поглядам, методам, діям, заходам у політиці. У літературі та законодавчих актах чимало визначень поняття тероризму, які певним чином різняться між собою. Так, відомі американські дослідники Алекс Шмідт та Альберт Джонгмен, аналізуючи 109 визначень тероризму зазначали, що більшість з них включають такі елементи, як: «використання насильства або сили» (83,5 % випадків), «політична вмотивованість» (65 %), «створення обстановки страху та жаху» (51 %), «загроза» (47 %), «розрахований на психологічний ефект або передбачувану реакцію» (41,5 %), «використання насильства стосовно одних осіб (невинних жертв) або майна з метою примусу до певної поведінки інших осіб (суб'єктів впливу)» (37,5 %), «цілеспрямована, спланована, систематична, організована діяльність» (32 %), «бойовий метод, стратегія, тактика» (30,5 %), «з порушенням прийнятих правил, без гуманітарних обмежень» (30 %), «примус, вимагання» (28 %), «публічний характер» (21,5 %), «свавілля; безособовий, випадковий, нерозбірливий характер» (21 %), «цивільні особи, мирні суб'єкти як жертви» (17,5 %), «злякування» (17 %), «невинність жертв» (15,5 %), «група, рух, організація як злочинець» (14 %), «символічний аспект, демонстрація іншим» (13,5 %), «непередбаченість, несподіваність виникнення насильства» (9 %), «підпільний, прихований характер» (9 %) тощо [7, с. 5-6]. Підсумовуючи результати їхнього дослідження, очевидно слід погодитися з В. В. Лунєєвим, що застосування крайнього насильства або загроза його застосування з метою злякування для досягнення публічних або політичних цілей є найбільш розповсюдженим визначенням тероризму в світовій та вітчизняній літературі [3, с. 620].

В українській науці кримінального права доволі поширеним став підхід, запропонований В. П. Ємельяновим, що передбачає розгляд тероризму у трьох значеннях: 1) у вузькому (власному) розумінні; 2) у широкому розумінні; 3) у найбільш широкому розумінні [6, с. 7]. Так, тероризм у вузькому розумінні співпадає з поняттям «терористичний акт», кримінальна відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 258 КК України. Тероризм у широкому розу-

мінні охоплює тероризм у вузькому сенсі і всі інші злочини терористичної спрямованості. До категорії цих злочинів крім терористичного акту належать також інші злочини (наприклад, захоплення заручників, викрадення людини, захоплення будинків, споруд, водного або повітряного судна, залізничного рухомого складу тощо), якщо ці діяння вчиняються публічно і спрямовані на залякування населення з метою впливу на прийняття якогось рішення або відмови від нього [6, с. 10]. Таким чином, у широкому значенні під тероризмом слід розуміти вчинення або загрозу вчинення суспільно небезпечних діянь (вибухів, підпалів, знищення людей та речей), які посягають на громадську безпеку і спрямовані на створення обстановки страху, неспокою, пригніченості з метою прямого чи непрямого впливу на прийняття певного рішення або відмови від нього [8, с. 84].

Тероризм у найбільш широкому розумінні включає в себе не тільки злочини терористичної спрямованості, а й інші діяння, що сприяють їм, і фактично відповідає категорії «терористична діяльність», яка використовується у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» № 638-IV від 20.03.2003 р. Відповідно до ст. 1 зазначеного Закону, терористична діяльність – це діяльність, яка охоплює: а) планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; б) підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; в) організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів, так само як і участь у таких актах; г) вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; д) пропаганду і поширення ідеології тероризму; е) фінансування тероризму; є) інше сприяння тероризму. Криміналізована частина цих діянь відповідно до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, що була ратифікована Україною 31 липня 2006 р., має назву «терористичні злочини».

У межах нашого дослідження явище тероризму ми будемо розглядати відповідно до його найбільш широкого розуміння, тобто як терористичну діяльність. Спробуємо проаналізувати сутність цього різновиду злочинної діяльності та виокремити іманентні йому ознаки.

Філософія вчить, що будь-яка людська діяльність, у тому числі терористична, вписується у логічний ланцюг зв'язків за схемою: мета – засіб – результат [9, с. 16]. Категорія «мета» характеризується як безпосередній мотив, що направляє та регулює діяльність людини. Виражаючи активний бік людської свідомості, вона повинна відповідати об'єктивним законам, реальним можливостям навколишнього світу і самого суб'єкта. Мета – це передбачення у свідомості результату, на досягнення якого спрямовані дії [10]. Саме категорія «мета» дає відповідь на питання, заради чого здійснюється кримінальна діяльність певного виду, і зумовлює вибір засобів або програми поведінки [9, с. 17].

Будь-яка терористична діяльність здійснюється цілеспрямовано й завжди передбачає наявність певної мети. Особливістю тероризму є те, що форму-

вання цілей здебільшого не пов'язане з конкретними проявами насильства, тобто між жертвами та метою, на яку спрямовують свої дії терористи, нема прямого зв'язку. Реально сам терористичний акт не призводить до досягнення декларованих цілей. Часто це лише привід для демонстрації терористами своїх вимог і можливостей [11, с. 50]. Отже, слід вирізняти головну та проміжні цілі терористичної діяльності.

Головна (генеральна, стратегічна, кінцева) мета тероризму полягає у досягненні певних політичних, релігійних чи інших соціальних змін. Вона формується ідеологією терористів, публічно оголошується як конкретна вимога, визначає суб'єктів впливу, а також контингент осіб, які можуть бути залучені до терористичної діяльності. Потрібно відзначити одну важливу особливість генеральної мети терористичної діяльності. Ця мета має незаконний характер і у груповій свідомості терористів є недосяжною інакшим шляхом, ніж через застосування небезпечного насильства для залякування населення та представників влади.

Найбільш розповсюдженими цілями тероризму в світі є, наприклад, зміна державного устрою, прихід до влади певних політичних сил, відділення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або переходу до складу іншої держави, чи набуття статусу дуже широкої автономії, повалення світських режимів в ісламських країнах, припинення військових дій, звільнення певної категорії осіб, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі тощо. У деяких випадках мета терористичної діяльності може залишатися прихованою, а терористи оголошують інші «суміжні» цілі, які розраховані на підтримку певних верств населення, створення позитивного іміджу і сприяють досягненню реальної мети.

Що ж до проміжних (тактичних, локальних) цілей тероризму, то вони визначають конкретні його прояви. Так, відповідно до ст. 258 КК України терористичний акт може бути вчинено з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста). Отже, якщо генеральна мета терористичної діяльності визначає її спрямованість та проміжні цілі, то останні окреслюють засоби її досягнення.

Як відомо, визначення будь-якого об'єкта як засобу можливе лише в контексті конкретної мети. Тобто певний предмет можна визначити як засіб лише оскільки він служить меті. Засіб – це визначеність об'єкта через мету [12, с. 72-73]. З точки зору генеральної мети, тероризм як процес уже є крайнім насильницьким засобом вирішення певного соціального конфлікту, а окремі його прояви виступають засобами досягнення тактичних цілей, визначаються ними та обумовлюються.

Повторимося, терористична діяльність являє собою застосування крайнього насильства або загрозу його застосування. Форми прояву такого насильства різноманітні та являють собою самостійні діяння, за вчинення яких уже передбачена кримінальна відповідальність. Але тероризм має свою специфіку. Відмінною його рисою є те, що при вчиненні терористичних актів загальнонебезпечне насильство застосовується стосовно одних осіб (невинних жертв) або майна, а психологічний вплив з метою схилення до певної поведінки на фоні створеної в суспільстві обстановки страху чиниться на інших осіб (фізичних або юридичних), від яких залежить прийняття вигідних для терористів рішень [6, с. 10].

Така непряма стратегія впливу в англійській мові отримала назву «victim-target differentiation». І хоча вона може зустрічатися у загальнокримінальній злочинній діяльності (наприклад, організована група пошкоджує один магазин як попередження для інших власників, з метою змусити їх платити гроші), але дуже рідко, тому що прямий вплив на суб'єкта, за можливості, є набагато ефективнішим [13]. Отже, зазначена стратегія властива переважно терористичній діяльності.

Специфіка «victim-target differentiation» визначає й інші особливості тероризму як засобу досягнення певних цілей. Так, терористичні акти мають створювати обстановку страху, жаху, напруженості, що спрямована на залякування населення або якоїсь її частини. Цей стан породжується, по-перше, загальнонебезпечністю терористичних діянь (чим жорстокіше насильство та його наслідки, тим більший психологічний ефект воно справить на третіх осіб), по-друге, випадковим і нерозбірливим характером вибору жертв, по-третє, несподіваністю та непередбачуваністю насильства.

Важливе значення має також публічний характер терористичних актів. Вони повинні викликати широкий суспільний резонанс, у зв'язку з яким, власне, і створюється стан страху. Існує думка, що тероризм виник разом із засобами масової інформації й фактично неможливий без них. У публічності проявляється і ще одна ознака тероризму: за вчинені акти насильства хтось завжди бере на себе відповідальність, тому що вони є засобом досягнення мети, а не самоціллю [11, с. 50].

Суттєвою ознакою сучасного тероризму є його зближення з організованою злочинністю. Такий зв'язок виявляється, по-перше, у переважній організованості терористичної діяльності. Учинення терористичних актів потребує ретельної підготовки і планування, що можна зробити лише за наявності певної організації. Звісно, терористичні акти можуть вчинятися і терористами-одинаками, але такі акції останнім часом носять ситуативний характер. Отже, сьогодні терористична злочинність має переважно організований характер.

По-друге, певний інтерес до організованої злочинності з боку терористичних організацій становлять її фінансові можливості та вміння «робити гроші». Тероризм – це доволі дорогий спосіб злочинної діяльності. Він практично не може існувати без значного фінансування залучених найманців, виконавців терористичних акцій, їх підготовки, озброєння, забезпечення транспортом тощо

[14, с. 612]. В умовах зниження підтримки тероризму деякими країнами терористичні організації вимушені самі займатися кримінальним бізнесом (торгівля наркотиками, зброєю, вибухівкою, сильнодіючими препаратами, людьми, людськими органами тощо) [3, с. 644]. Таким чином, поряд з основним напрямом своєї діяльності терористичні організації займаються кримінальним бізнесом. Останні дослідження взагалі виявили й транснаціональні зв'язки терористичної злочинності [15].

Ще однією ознакою терористичної діяльності є її озброєний та законспірований характер. Для терористичних злочинів, окрім власне вчинення терористичного акту, характерний значний рівень латентності, що забезпечує нормальне функціонування терористичних організацій. Специфікою терористів є також їх добра озброєність і технічна оснащеність. У терористичній діяльності можуть використовуватися останні досягнення науки і техніки, сучасні кібертехнології (наприклад, коли вчиняється кібертероризм).

Важливою рисою сучасного тероризму є широке застосування засобів масової інформації. Терористи й надалі продовжують використовувати легальні мас-медіа для поширення відомостей про терористичні акти, їх значення, висувати вимоги до суб'єктів впливу тощо. Терористичні організації дуже часто створюють і власні засоби масової інформації на підконтрольних територіях (радіо, телебачення, газети), за допомогою яких розповсюджують свою ідеологію, втягують населення у терористичну діяльність [16, с. 383]. Засоби масової інформації також впливають на вибір цілей терористичних актів і постачають терористам детальну інформацію [17, с. 10-11]. Широке застосування в терористичній діяльності мають і Інтернет-ресурси, зокрема, форуми, блоги, соціальні мережі, де терористи шукають співучасників та найманців тощо.

Значний інтерес для кримінологічного дослідження має віднесення терористичної діяльності до того чи іншого різновиду злочинності. У кримінології вирішення відносно однорідної групи злочинів, що утворює новий різновид злочинності, традиційно здійснюється на підставі таких критеріїв, як сфера функціонування і відтворення явища, цілісний механізм заподіяння шкоди однорідним суспільним відносинам, системність детермінант, типовість контингенту злочинців [18, с. 40]. Методологічна функція кримінологічної класифікації явищ і понять полягає у поглибленому пізнанні окремих їх аспектів, встановленні закономірних зв'язків між структурними елементами, визначенні місця кожного елемента у єдиній структурі об'єкта дослідження, побудові логічно упорядкованої системи явищ і понять, що відображають їх предметну сутність та шляхи подальшого розвитку [19].

У кримінальному праві та кримінології існує кілька поглядів на видову належність тероризму до інших різновидів злочинності. Так, відома думка, що терористична злочинність належить до політичної міжнародної злочинності [20], міжнародної злочинності [4], насильницької злочинності [21], а також є окремим різновидом злочинності [3]. Ми поділяємо останню точку зору і вважаємо тероризм окремим різновидом злочинності.

Кримінальні форми прояву терористичної діяльності охоплюються як окремими складами терористичних злочинів, так і іншими складами злочинів, які також підпадають під ознаки терористичних злочинів. Окремі склади терористичних злочинів – це тільки ті склади, які передбачені статтями 258 – 258-5 КК України, що встановлюють кримінальну відповідальність за терористичний акт (ст. 258 КК), втягнення у вчинення терористичного акту (ст. 258-1 КК), публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 258-2 КК), створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3 КК), сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258-4), фінансування тероризму (ст. 258-5 КК). В інших випадках терористичні злочини, тобто злочини терористичної спрямованості, та сприяння таким кваліфікуватимуться за статтями КК, що передбачають відповідальність за ті чи інші конкретні суспільно небезпечні діяння (посягання на життя державного чи громадського діяча, захоплення заручників, погроза вчинити викрадення або використання радіоактивних матеріалів, посягання на життя представника іноземної держави тощо), які містяться у різних розділах Особливої частини КК України [6, с. 13].

Висновки. Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що сучасний тероризм і досі залишається одним із найнебезпечніших феноменів, тож потребує подальшого дослідження.

Список літератури:

1. Овчинникова Г. В. Тероризм : монографія / Г. В. Овчинникова. – Санкт-Петербург : Б. и., 1998. – 36 с.
2. Уголовно-правовое противодействие терроризму : монографія / В. П. Емельянов, М. Н. Иманлы, И. Н. Рыжов. – Харьков : Право, 2014. – 88 с.
3. Лунеев В. В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции / В. В. Лунеев. – Изд. 2-е, перераб.и доп. – Москва : Волтерс Клувер, 2005. – 912 с.
4. Антипенко В. Ф. Міжнародна кримінологія: досвід дослідження тероризму : монографія / В. Ф. Антипенко. – Одеса : Фенікс, 2011. – 320 с.
5. Diaz-Paniagua, C. Negotiation Terrorism: The Negotiation Dynamics of Four UN Counter-Terrorism Treaties, 1997–2005. – Vol. 1. – New York, 2008. – 727 p.
6. Проблеми систематизації та комплексного розвитку антитерористичного законодавства України : монографія / кол. авт. : В. С. Зеленецький, В. П. Ємельянов, В. Я. Настюк та ін. ; за заг. ред. В. С. Зеленецького та В. П. Ємельянова. – Харків : Право, 2008. – 96 с.
7. Alex P. Schmid, Albert J. Jongman. Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature. New Brunswick, Transaction Books, 1988. – 701 p.
8. Кальман А. Г. Словарь криминологических и статистических терминов : словарь / А. Г. Кальман, И. А. Христинич. – Харьков : Гимназия, 2001. – 96 с.
9. Головкін Б. Н. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія / Б. М. Головкін. – Харків : Право, 2009. – 432 с.
10. Крат М. В. Концепт «цель» в философской и языковой картине мира [Электронный ресурс] / М. В. Крат. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/29_NNM_2008/Philologia/35239.doc.htm.
11. Тероризм: теоретико-прикладні аспекти : навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. проф. В. К. Грищука. – Львів : ЛьвДУВС, 2011. – 328 с.
12. Трубников Н. Н. О категориях «цель», «средство», «результат» : монографія / Н. Н. Трубников. – Москва : Высшая шк., 1968. – 148 с.

13. M. Merrick Yamamoto. Terrorism – A Brief Explanation [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.cissm.umd.edu/sites/default/files/Policy%20Brief%20January%202015%20Terrorism%20-%20A%20Brief%20Explanation.pdf>.
14. Криминологія : учеб. для вузов / под общ. ред. д. ю. н., проф. А. И. Долговой. – 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : Норма, 2007. – 912 с.
15. Why Organized Crime and Terror Groups Are Converging [Electronic resource]. – Access mode: <https://securityintelligence.com/why-organized-crime-and-terror-groups-are-converging>.
16. The SAGE encyclopedia of terrorism: second edition / ed. by Gus Martin. – London, SAGE publications ltd, 2011. – 693 p.
17. Phill Seib, Dana M. Janbek. Global Terrorism and New Media: The post-Al Qaeda generation. – London and New York, 2011. – 138 p.
18. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: криминологічна характеристика та запобігання : монографія / Б. М. Головкін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христич та ін. ; за заг ред. Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2013. – 248 с.
19. Головкін Б. М. Види злочинності [Електронний ресурс] / Б. М. Головкін // Журнал східноєвропейського права. – 2015. – №. 18. – С. 14–21. – Режим доступу : http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/08/golovkin_18.pdf.
20. Зелинская Н. А. Политические преступления в системе международной преступности: монография / Н. А. Зелинская. – Одесса: ФЕНІКС, 2003. – 400 с.
21. Храпцов О. М. Щодо видів насильницьких злочинів [Електронний ресурс] / О. М. Храпцов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 3. – С. 86–93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2010_3_13.

References:

1. Ovchinnikova, G.V. (1998). Terrorism [Terrorism]. Sankt-Peterburg: B. i. [in Russian].
2. Emel'janov, V.P., Imanly, M.N., & Ryzhov, I.N. (2014). Ugolovno-pravovoe protivodejstvie terrorizmu [Criminal law in combating terrorism]. Kharkov: Pravo [in Russian].
3. Luneev, V.V. (2nd ed.) (2005). Prestupnost' XX veka: mirovye, regional'nye i rossijskie tendencii [Crime of the twentieth century: global, regional and Russian tendencies]. Moscow: Volters Kluver [in Russian].
4. Antypenko, V.F. (2011). Mizhnarodna kryminolohiia: dosvid doslidzhennia teroryzmu [International criminology: research experience of terrorism]. Odesa: Feniks [in Ukrainian].
5. Diaz-Paniagua, C. (2008). Negotiation Terrorism: The Negotiation Dynamics of Four UN Counter-Terrorism Treaties, 1997–2005. – Vol. 1. – New York [in English].
6. Zelenets'kyj, V.S., Yemel'ianov, V.P., & Nastiuk, V.Ya. (2008). Problemy systematyzatsii ta kompleksnoho rozvytku antyterorystychnoho zakonodavstva Ukrainy [The problems of systematization and comprehensive anti-terrorist legislation of Ukraine]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
7. Schmid, A.P., & Jongman, A.J. (1988). Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature. New Brunswick, Transaction Books [in English].
8. Kal'man, A.H., & Khrystych, Y.A. (2001). Slovar' kryminolohycheskykh y statytycheskykh terminov [Dictionary criminological and statistical terms]. Kharkov: Hymnazyia [in Ukrainian].
9. Holovkin, B.N. (2009). Koryslyva nasylnyts'ka zlochynnist' v Ukraini: fenomen, determinatsiia, zapobihannia [Violent acquisitive crime in Ukraine: the phenomenon, determination, prevention] Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
10. Krat, M.V. (2008). Koncept «cel'» v filosofskoj i jazykovej kartine mira [The concept of «goal» in the philosophical and linguistic picture of the world]. Retrieved from: http://www.rusnauka.com/29_NNM_2008/Philologia/35239.doc.htm [in Russian].
11. Hryshchuk, V.K. (Eds.). (2011). Teroryzm: teoretyko-prykladni aspekty [Terrorism: theoretical and applied aspects]. Lviv: LvDUVS [in Ukrainian].
12. Trubnikov, N.N. (1968). O kategorijah «cel'», «sredstvo», «rezul'tat» [About the categories: «purpose», «way», «result»]. Moscow: Vysshaja shkola [in Russian].

13. M. Merrick Yamamoto. Terrorism – A Brief Explanation. Retrieved from: <http://www.cissm.umd.edu/sites/default/files/Policy%20Brief%20January%202015%20Terrorism%20-%20A%20Brief%20Explanation.pdf>.

14. Dolgova, A.I. (Eds.). (3rd ed.). (2007). Kriminologija [Criminology]. Moscow: Norma [in Russian].

15. Why Organized Crime and Terror Groups Are Converging. Retrieved from <https://security-intelligence.com/why-organized-crime-and-terror-groups-are-converging/>.

16. Martin, G. (Eds.). (2nd ed.). (2011). The SAGE encyclopedia of terrorism. London, SAGE publications ltd.

17. Seib, P., & Janbek, D.M. Global Terrorism and New Media: The post-Al Qaeda generation. London and New York.

18. Holovkin, B.M., Darnopykh, H.Yu., & Khrystych., I.O. (2013). B.M. Holovkin (Ed.). Zlochynnist' u palyvno-enerhetychni sferi Ukrainy: kryminolohichna kharakterystyka ta zapobihannia [Crime in the energy sector of Ukraine: Criminological characteristics and prevention]. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

19. Holovkin, B.M. (2015). Vydy zlochynnosti [Types of crime]. Zhurnal skhidnoievropejs'koho prava – Journal of East European law, 18, 14–21 [in Ukrainian].

20. Zelinskaja, N.A. (2003). Politicheskie prestuplenija v sisteme mezhdunarodnoj prestupnosti [Political crime in the system of international crime]. Odessa: FENIKS [in Russian].

21. Khramtsov, O.M. (2010). Schodo vydiv nasylnyts'kykh zlochyniv [As for the types of violent crime]. Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs, 3, 86–93.

Moklyak V. V., Postgraduate Student of Department of Criminology and Penitentiary Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: striker_077@bk.ru ; ORCID 0000-0001-9166-3472

Modern terrorism as a social phenomenon: nature and forms

The article reveals the essence of terrorism as a phenomenon of social reality through the prism of the theory. The reasons of different understanding of this phenomenon are analysed. The article provides differentiation between primary and intermediate targets of terrorist activities. Thus, the main (general, strategic, ultimate) goal of terrorism is to achieve certain political, religious or other social changes, and intermediate (tactical, local) terrorism objectives and define the specific manifestations of it. It is noted that terrorist activity always involves the use of extreme violence or the threat of its use. Manifestations of the abovementioned violence are varied and are independent acts, the commission of which entails criminal liability. The peculiarity of violence caused by terrorism is the use of «victim-target differentiation» strategy. Thus, terrorism aim at creating atmosphere of fear, terror, tension and intimidating the population, or some part of it. This state is generated 1) by the terrorist acts (the brutal violence and its consequences, the greater the psychological affect it can have on third parties); 2) random and indiscriminate nature of the selection of victims; 3) unexpected and unpredictable violence. Other features of modern terrorism are determined: mainly organized nature; close ties with organized crime; armament and conspiracy; widespread use of the media and others. The article gives grounds to interpret terrorism as a separate kind of crime. It is determined that criminal forms of terrorism are covered as separate components of terrorist offenses (Art. 258-258-5 of the Criminal Code of Ukraine), and other elements of crimes, which also comply characteristics of terrorist offenses (attempt on the life of the state or public figure, hostage-taking, threat to commit theft or use of radioactive materials, attempt on the life of a foreign state representative, etc.).

Keywords: terrorism; terrorist activities; terrorist act.

Надійшла до редколегії 17.11.2016 р.